

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Institution för kulturvetenskaper

Vi är sexuella varelser!

- Hur bestämmer talet om sexualitet den sexuella orienteringen?
En intervjustudie om talet om sexualitet.

Uppsats i Genusvetenskap,
fördjupningskurs
C-nivå 15 hp
HT 2010

Upphovsman: Amanda Lönnstig
Handledare: Berit Larsson

Abstract

Genom kvalitativa intervjuer med fyra lärare som undervisar i sex- och samlevnad på grundskolans senare del, och en utbildningskonsult från preventions- och utvecklingsenheten i Göteborg, undersöks hur sexuell orientering konstrueras, reproduceras och utmanas genom deras tal om sexualitet. Syftet är att diskutera hur människans sexuella begär riktas genom normer och regler. Med utgångspunkt i teoretiska perspektiv utifrån Sigmund Freuds psykoanalys, Ernesto Laclau och Chantal Mouffes diskursteori, Judith Butler och Sara Ahmeds queerteoretisk fenomenologi, fokuseras analysen på hur människan genom normer och regler socialiseras in i en sexuell begärsriktning. Detta görs efter vad som är godtagbara begärsriktningar inom samhället.

Respondenterna i uppsatsen anser att sexualitet bör förstås som en relation mellan ett begär och någon/något som begärs. En sådan förståelse positionerar resonemanget i en diskussion om hur begärsrelationer får ta utrymme i samhället på grund av huruvida normer och regler godtar respektive förkastar begärsrelationer. Genom uppsatsen blir det centralt att förhålla sig till den heterosexuella matrisen, som anses vara den grundläggande maktordningen som reglerar och normerar sexuellt begär.

Respondenternas resonemang stärker förståelsen för hur regler och normer samverkar i konstitutionen av sexuell orientering. Min undersökning visar att det är viktigt att diskutera hur talet om sexualitet också skapar en förståelse för olika begärsriktningar. I uppsatsen understryks hur normer och regler samverkar för riktningen som sexuellt begär kan orienteras på.

Nyckelord: Antagonism, artikulation, diskurs, drivkraft, hegemoni, heterosexuell matris, lustupplevelser, sexualitet, sexuell begärsföljd, sexuell begärsrelation, sexuell begärsriktning, sexuell orientering, sexuellt begär och överjag.

Innehållsförteckning

Abstract	
1. Inledning	
1.1 Introduktion	3
1.2 Syfte och frågeställningar	3
1.3 Begreppsanvändning	4
1.4 Problemorientering	5
1.5 Forskningsöversikt	6
1.6 Metod- och materialdiskussion	8
1.7 Teoretiskt och metodologiskt ramverk	9
1.7.1 Sigmund Freud	10
1.7.2 Ernesto Laclau och Chantal Mouffe	11
1.7.3 Judith Butler	12
1.7.4 Sara Ahmed	12
1.8 Avgränsningar och reflexivitet	13
1.9 Disposition	14
2. Analys: Respondenternas tal om sexualitet	
2.1 Respondenternas definition av sexualitet	15
2.2 Biologiska och sociala normer och regler i konstruktionen av sexualitet	17
2.3 Benämningar av sexualitet	26
2.4 Sexuella läggningar som naturligt och gynnsamt	29
2.5 Sammanfattande synpunkter	31
3. Slutdiskussion	
3.1 Människor är begärsvarelser	33
3.2 Vidareutveckling av uppsatsämnet och källkritik	34
3.3 Obligatorisk sex- och samlevnadsutbildning	35
3.4 Tack	35
4. Källförteckning	
4.1 Tryckta källor	36
4.2 Otryckta källor	37
5. Bilagor	
5.1 Bilaga: Samtalsfrågor till lärarna	38
5.2 Bilaga: Samtalsfrågor till utbildningskonsulten PrevU	40

1. Inledning

1.1 Introduktion

”Vi är sexuella varelser!” De orden finns återupprepade gånger nedtecknade i mitt anteckningsblock från föreläsningarna i genusvetenskap. Men med tiden har det blivit en alltför problematisk formulering för mig att lämna utan att ifrågasätta. För visst är vi sexuella varelser, men hur *riktas* egentligen sexuellt begär? Min uppsats kommer därför att ta avstamp i frågan om hur sexuellt begär orienteras genom normer och regler som föreligger i samhället.

Med ovanstående skriver jag min uppsats om hur sexualitet berättas, definieras och konstrueras genom talet av fyra högstadielärare som undervisar i sex- och samlevnad och en utbildningskonsulent från preventions- och utvecklingsenheten(PrevU)¹, som arbetar med att utbilda lärare som undervisar i sex- och samlevnad. Anledningen till att jag valde att koncentrera mig på utbildningsväsendet i denna uppsatsskrivning är för att jag anser att de har ett stort ansvar för hur kunskap reproduceras. Resultatet blev intervjuer om hur sexualitet konstrueras genom normer och regler som föreligger i samhället.² Där normer är uttalade normaliseringsstandarder i samhället och regler som uttalat upprätthåller och legitimerar normer i samhället.³

1.2 Syfte och frågeställningar

Mitt syfte med uppsatsen är att undersöka hur personer som undervisar i sex- och samlevnad talar om sexualitet, och undersöka hur normer och regler i samhället styr talet om sexualitet. Med min uppsats vill jag därför analysera vilka diskurser om sexuell orientering som hegemoniseras i samtalsintervjuerna, och om det yttras något antagonistiskt motstånd.

¹ Preventions- och utvecklingsenheten i Göteborg, social resursförvaltningen:

<http://www.goteborg.se/wps/portal/preventionsochutvecklingsenheten>, hämtat: 2010-11-18.

² Judith Butler, *Genus ogjort - kropp, begär och möjlig existens*, (Stockholm: Norstedts, 2006), s.71-72.

³ Ibid, s.59-66. Butler gör distinktion mellan norm och regel. Norm definieras som uttalad/uttalad normaliseringsstandard inom sociala praktiker. Regel består av antagna normer, och reglerar på så sätt samhället. Därmed är de två skilda, men samtidigt intimt sammankopplade.

I förlängningen av syftet blir mina frågeställningar följande:

- Hur talar respondenterna om sexualitet?
- Hur förstår respondenterna samkonstitutionen mellan sexuellt begär och normer och regler?
- Hur orienteras sexuellt begär genom respondenternas tal?
- Vilka föreställningar upprepas eller vederläggs i respondenternas tal om sexualitet?

1.3 Begreppsanvändning

Det vanligaste uttrycket när man talar om sexuellt begär är sexuell läggning. Termen *sexuell läggning* kommer jag själv att använda endast i de sammanhang som respondenterna gör det. Jag anser att termen sexuell läggning uttrycker en stabil och linjär förståelse mellan kön/genus och sexuellt begär. Därför kommer jag att istället använda mig av *sexuell orientering*, inspirerad av queerfenomenologen Sara Ahmed. Ahmed menar att orientering beskriver hur kroppen som bäranden av mening, kan röra sig i det sociala rummet till följd av de regler och normer som föreligger i samhället.⁴ På så sätt kan man, enligt min uppfattning, förstå hur sexuellt begär, på grund av normer och regler som föreligger i samhället, kan uttryckas. Influerad av filosofen och genusteoretikern Judith Butler kommer jag också att använda mig av uttrycket *sexuellt begär* och *sexuell begärsriktning*. Butler menar att människor är begärsvarelser som kan rikta sina begär mot olika objekt.⁵ Enligt Butler regleras och normeras sexuellt begär efter *den heterosexuella matrisen*. Den heterosexuella matrisen definieras av Butler enligt följande:

Jag använder genomgående termen *heterosexuell matris* i texten för att beteckna det raster av kulturell begriplighet varmed kroppar, genus och begär naturaliseras. Jag stöder mig på Monique Wittigs begrepp »det heterosexuella kontraktet« och i lägre grad på Adrienne Richs begrepp »tvingande heterosexualitet« för att karakterisera en hegemonisk diskurs/epistemologisk genusmodell som utgår ifrån att kroppars koherens och begriplighet med nödvändighet förutsätter ett stabilt kön som uttrycks genom ett stabilt

⁴ Sara Ahmed, *Queer Phenomenology – orientations, objects, others*, (Durham: Duke University Press, 2006) s. 66-69.

⁵ Butler 2006, s.23-24 och 93.

genus (med maskulinitet som uttryck för man och feminint som uttryck för kvinna) som definieras oppositionellt och hierarkiskt genom heterosexualitetens tvingande praxis.⁶

Butlers definition av den heterosexuella matrisen innebär att samhället präglas av antaganden om att sexuellt begär bör riktas heterosexuellt. Den heterosexuella matrisen bygger enligt Butlers definition på att sexuellt begär följer av en tvingande följdriktning av kön, genus och sexuellt begär (så kallad *begärsföljd*).

Innan sexuellt begär disciplineras av lagar och normer förstår jag det som queert. Det vill säga begäret är inte från början styrt eller riktat av diskurser. När jag talar om sexuell orientering eller hur sexuellt begär orienteras, menar jag att begäret följer genom normer och regler som föreligger i samhället.

1.4 Problemorientering

Med existensfenomenologen Simone de Beauvoirs bevingade ord ”man föds inte till kvinna, man blir det”⁷, uttrycks tanken om att människans essens inte föregår existensen. Människan *görs* enligt det synsättet begriplig beroende av normer och regler som föreligger i samhället. de Beauvoirs tanke sätt kan också göras gällande att människan görs sexuellt orienterad, görs klasstillhörande, görs funktionstillhörande, etcetera.⁸ Människan konstrueras som begriplig genom normer och regler som föreligger i samhället.⁹ På samma sätt förstår jag hur sexuell orientering konstrueras genom normer och regler.

Dessa tankegångar anser jag kan relateras till det postmoderna synsättet som kännetecknas av hur normer och regler som föreligger i samhället reglerar och normerar människans begär. Det innebär att vara i ett sammanhang som *bär mening* konstituerad ur institutionaliserade normer och regler. I förlängningen kan det innebära en begränsning av människans beteende, beroende på vad som är tillåtet inom den kultur som människan orienteras inom. Detta är bakgrunden till att jag vill diskutera hur normer och regler som föreligger i samhället påverkar människors olika uppfattningar om sexuell orientering.

⁶ Judith Butler, *Genustrubbel – feminism och identitetens subversion*, (Göteborg: Daidalos, 2007), s.235-236, not 6.

⁷ Simone de Beauvoir, *Det andra könet*, (Stockholm: Norstedts pocket, 2006) s.325.

⁸ Berit Larsson, *Ett delat rum - agonistisk feminism och folklig mobilisering, exemplet kvinnofolkshögskolan*, (Göteborg; Stockholm: Makadam, 2010), s.28 och 36-37.

⁹ Beverly Skeggs, *Att bli respektabel. Konstruktioner av klass och kön*, (Göteborg: Daidalos, 2000), s.192.

1.5 Forskningsöversikt

Det finns många relevanta forskningar angående sexualitet och sexuellt begär som jag kunde ta hänsyn till vid denna uppsatsskrivning. Men det jag kommer att fokusera på är den forskning som diskuterar sexuell orientering i relation till normer och regler i samhället.

Sociologen Beverly Skeggs bedriver en sådan forskning i sin etnografiska studie, *Att bli respektabel. Konstruktioner av klass och kön* ([1997] 2000). I sin undersökning diskuterar Skeggs hur respondenterna konstruerats efter kön och klasstillhörighet, men hon tar också upp sexualitet som en konstruerande variabel.¹⁰ Enligt Skeggs uppfattning bör sexualitet betraktas som en institutionaliserad ordning som regleras efter diskursens orientering.¹¹ Skeggs menar att sexualitet därför måste förstås i sitt sammanhang:

Vi föds in i heterosexualiteten som institution och dominerande norm, liksom vi föds in i system grundade på kön, klass och ras. Den strukturella positionsbestämningen är liksom tillträdet till diskurser och innebär redan på förhand kringskurna genom vår sociala lokalisering.¹²

Skeggs förståelse för hur begärsriktningar konstrueras genom den heterosexuella normen är en tanke som jag anknyter till i uppsatsskrivningen. Jag kommer att fördjupa mig i hur samhällets normer och regler riktar människans begär, vilket formar uppfattningen om sexuell orientering.

Filosofen och poeten Adrienne Rich debatterade i essän, *Compulsory heterosexuality and lesbians existence* (1980),¹³ huruvida mäns och kvinnors partnerskap tas för givet i samhället.¹⁴ Rich menar i förlängningen att den feministiska politiken måste uppmärksamma och problematisera att samhället är inrättat enligt den obligatoriska heterosexualiteten. Därför ska sexuell orientering inte tas för given. Jag finner Richs teori intressant eftersom att hon ifrågasätter den heteronormativa sexuella orienteringen.

Idéhistoriken Michel Foucault menar att människan är i ett samhälle där det råder en bestämd tillvaro. Detta förklarar Foucault med begreppet *diskurs*, som enligt Foucault är

¹⁰ Skeggs 2000, s.189-219.

¹¹ Ibid, s.191-193.

¹² Ibid, s.192.

¹³ Adrienne Rich, "Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence", i tidskriften *Signs* "Women: sex and sexuality", vol. 5, no. 4, (Chicago: University of Chicago, 1980), s.631-660.

¹⁴ Ibid, s.633.

praktiker som frambringar och reglerar betydelse.¹⁵ Människan är enligt Foucault inom diskursen och blir på så sätt reglerad och normerad av de benämningar som finns inom diskursen.¹⁶ Diskurs blir med Foucault ett analysverktyg för att studera regler och normer som förbinder betydelse till objekt.

I sitt trebandsverk *Sexualitetens historia* undersöker Foucault hur sexuellt begär regleras av diskursens meningsskapande. Den tanke som Foucault driver i ”Viljan att veta”¹⁷ är att makten att bestämma mening till objekt, kan reglera och normera hur sexuellt begär kan uttryckas i samhället.¹⁸ Denna tanke är något jag själv kommer att använda mig av i min uppsats då jag anser att sexuellt begär ordnas och riktas inom diskursen, det vill säga sexuell orientering bestäms av normer och regler som finns inom diskurser.

Den feministiska teorietikern Monique Wittig anser att könet/genuset präglas av de normer och regler som finns inom diskursen.¹⁹ Att därför kategorisera en människa efter kön/genus är enligt Wittig att göra våld på den personen.²⁰ Men paradoxalt nog är det också genom normer och regler som människan blir erkänd som mänsklig, och kan ”finnas till” som begriplig.²¹ Med Wittigs teoribildning blir det centralt att diskutera hur normer och regler, normerar och reglerar personen. Detta resonemang tycker jag är ytterst relevant i mitt sammanhang då Wittig problematiserar konstruktionen av människans kön/genus och sexuellt begär som reglerat och normerat av diskursen.

Queerteorin är en teori som kan användas inom ett forskningsfält som undersöker hur olika maktordningar reglerar och normerar begripligheten inom ett samhälle. Inom queerteorin menas ofta att den grundläggande maktordningen är den hegemoniska (dominerande makt) heterosexuella matrisen som reglerar och normerar det som gör att människan blir begriplig. Med utgångspunkt i Butlers queerteoretiska ansats innebär den heterosexuella matrisen att sexualitet görs begriplig genom den heteronormativa ordningen. Att Butler centrerar hur maktordningar reglerar och normerar sexuellt begär gör att

¹⁵ Marianne Winther Jørgensen och Louise Phillips, *Diskursanalys - som teori och metod*, (Lund: Studentlitteratur, 2000), s.19.

¹⁶ Michel Foucault, *Diskursens ordning*, (Stockholm: Symposium, 1993), s.26.

¹⁷ Michel Foucault, *Sexualitetens historia*, ”band 1 – viljan att veta”, (Göteborg: Daidalos, 2002).

¹⁸ Ibid 2002, s.94.

¹⁹ Monique Wittig, *The straight mind and other essays*, (Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf, 1992), s.34-36.

²⁰ Ibid, s.12.

²¹ Ibid, s.27 och 43.

upprepning (performativitet) blir centralt i hennes teori.²² Det Butler menar är att den heterosexuella matrisen reglerar och normerar vad som ska erkännas som begripligt och därmed bli ett levbart beteende i samhället.²³

1.6 Metod- och materialdiskussion

Mitt material utgörs av fem kvalitativa intervjuer. Jag intervjuade fyra högstadielärare från Göteborgsområdet som undervisar i biologi om sex- och samlevnad, samt en utbildningskonsulent från preventions- och utvecklingsenheten (PrevU) vid Göteborgs sociala resursförvaltning. Konsulenten jobbar bland annat med att utveckla lärares kunskap i sex- och samlevnad. Att jag valde att göra kvalitativa intervjuer med fyra lärare och en utbildningskonsulent beror på att jag anser att lärosätet har den privilegierade ställningen att reproducera vedertagna kunskapsnyer. Det var av den anledningen som jag ville möta de som arbetar med sex- och samlevnad, för att diskutera deras föreställningar om sexualitet.

Jag kom i kontakt med respondenterna genom telefon eller mail. Det var väldigt svårt att komma i kontakt med lärare som var intresserade av att delta. Jag hörde av mig till ett tjugotal skolor men fick på många håll förklarat för mig att det var ett känsligt ämne att diskutera. Flera var också ovilliga att medverka eftersom jag är student inom ämnet genusvetenskap. Motviljan att delta tror jag kan förstås på flera sätt. Bland annat ingår det inte någon obligatorisk sex- och samlevnadsutbildning i lärarprogrammet. Istället finns det valbara kurser i sex- och samlevnad som man kan läsa som tillägg, vilket sällan görs. Detta kan leda till en kunskapsbrist inom området, vilket gör att många lärare kan känna sig osäkra på att diskutera detta i ett intervjusamtal. Utöver detta tillhör också lärare en yrkeskår som ofta får utstå mycket kritik, därför kan det vara känsligt att ställa upp i ett intervjusammanhang om ett ämne som kan uppfattas som ett laddat område.²⁴

De fyra lärare som ställde upp på att bli intervjuade är intresserade av undervisning i sexualitetsfrågor och har gått på föreläsningar eller kurser i ämnet. En av lärarna berättade under intervjun om PrevU, nätverket för de yrkesgrupper som arbetar med sex- och samlevnad. Det var genom det som jag kom i kontakt med PrevUs arbete som erbjuder de

²² Butler 2006, s.199-200.

²³ Ibid, s.23-24.

²⁴ Anna Sofia Lundgren, *Tre år i g – perspektiv på kropp och kön i skolan*, (Stockholm: Symposi, 2000), s.10 och Fanny Ambjörnsson, *I en klass för sig – genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*, (Stockholm: Ordfront, 2008), s.40.

yrkesgrupper som arbetar med sexualkunskap, kurser och föreläsningar inom bland annat sexualitet och relationer.²⁵ Här var de direkt väldigt positiva till att delta i denna typ av sammanhang.

Respondenterna består alltså av fyra lärare med naturvetenskaplig ämneskompetens som undervisar i sex- och samlevnad. Dessa har jag valt att kalla Yasmin, Elias, Mirjam och Hilda. Utbildningskonsulenten från PrevU kallar jag för Petra, hon är utbildad socionom. Tilltalsnamnen som nämns är alltså fingerade. Eftersom jag hade svårt att få tag på respondenter har jag inte kunnat påverka urvalet. För anonymiseringens skull hade det varit bra om det var ytterligare ett ”mansnamn” med.

Eftersom jag i min uppsats använder mig av kvalitativa forskningsintervjuer innebär det att mitt material primärt består av individuella berättelser om sexualitet.²⁶ Det innebär att denna uppsats skrivs utifrån ett specifikt sammanhang.²⁷ Enligt min uppfattning kan dock denna text ändå aktualiseras i andra sammanhang eftersom själva syftet är att diskutera hur normer och regler som föreligger i diskursen påverkar människans uppfattning om sexuell orientering.²⁸

1.7 Teoretiskt och metodologiskt ramverk

Min teoretiska och metodologiska ingång till uppsatsen har inspirerats delvis av psykoanalys, diskursteori, och queerteoretisk fenomenologi. Genom psykoanalysen studeras hur människan socialiseras in i bestämda begärsriktningar. Diskursteorin fokuserar på hur mening regleras genom artikulation, i detta fall ser jag till hur sexuellt begär ges mening. Queerteoretisk fenomenologi undersöker hur olika maktordningar reglerar och normerar sexuellt begär, och problematiserar hur människan konstrueras efter normer och regler som föreligger i samhället.

²⁵ Preventions- och utvecklingsenheten (Prevu), Göteborgs stad - Social resursförvaltning, kurskatalog: <http://www.goteborg.se/wps/wcm/connect/a04ea30042184fa4a858ab6f1cf2ff43/Katalog+ht+2010.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=a04ea30042184fa4a858ab6f1cf2ff43>, hämtat: 2010-11-18.

²⁶ Steinar Kvale, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, (Lund: Studentlitteratur, 1997), s.44-49.

²⁷ Ibid, s.14.

²⁸ Peter Esaiasson m.fl., *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*, (Stockholm: Norstedts juridik, 2007), s.284-287.

1.7.1 Sigmund Freud

Psykoanalysen är ett teoriområde som jag är relativt obevandrad inom. Därför tvingas jag att göra betydande avgränsningar och utgår endast ifrån psykoanalysens grundare Sigmund Freuds tankar som de uttrycks i skrifterna *Vi vantrivs i kulturen* ([1930]1983)²⁹ och delvis ur *Orientering i psykoanalys* ([1940]1979)³⁰.

I skriften *Vi vantrivs i kulturen* argumenterar Freud för hur den nödvändiga socialiseringen av människan borttränger, förskjuter och disciplinerar sexuellt begär³¹. Freud menar att människan föds in i ett libidiöst³² tillstånd, det vill säga sexuellt begär, där den sexuella driften inte är normerad eller reglerad. Detta tillstånd kallar han för *polymorft pervers*³³. Ett polymorft begär innebär att människan kan rikta sitt begär mot alla möjliga olika objekt. Att människan vantrivs i kulturen menar Freud beror på att människan inte vill bli disciplinerad och tvingas inordna begäret efter normer och regler som finns inom diskursen.

Orientering i psykoanalys är en skriftsamling från olika psykoanalytiska föreläsningar som Freud höll i Wien under åren 1915-1917. Under föreläsningarna diskuterade Freud hur psykoanalysen som teoribildning kan användas för att studera den sexuella (o)hälsan. Freud resonerar om hur jagets handlingsförmåga är styrt av hur omgivningen insocialiserar barnet redan från födelsen. Denna socialisering ersätts med tiden av, vad Freud kallar för, *överjaget*³⁴. Överjaget reglerar och normerar människans begär beroende på hur omgivningen har socialiserat och disciplinerat barnets sexuella lust. På så sätt riktas begäret efter omgivningens disciplinering.

²⁹ Sigmund Freud, *Vi vantrivs i kulturen*, (Stockholm: Röda rummet, 1983).

³⁰ Sigmund Freud, *Orientering i psykoanalys*, (Stockholm: Natur och kultur, 1979).

³¹ Begär syftar till den kraft eller energi som riktar organismens aktiviteter mot objekt. Stig Fhanér, *Psykoanalytiskt lexikon*, (Stockholm: Norstedt, 1989), s.38, och Sigmund Freud, *Samlade skrifter 5 - Sexualiteten* (Stockholm: Natur och kultur, 2002), s. 93-95.

³² Libido är svår att översätta till en svensk term med likande betydelse, men närmast kommer könsdrift, sexualitetsdrift, det vill säga den sexuella driften. Fhanér, s.118, och Freud 1979, s.116 och 257.

³³ Polymorft pervers är det sexuella grundtillståndet, innan libidon har reglerats efter kulturordningen. Freud 2002, s. 152 och 164-165, och Freud 1979, s. 172.

³⁴ Freud 1979, s.388.

1.7.2 Ernesto Laclau och Chantal Mouffe

Diskursteori är ingen enhetlig teori utan en samling av åtskilliga teoriansatser. Med referens till de politiska diskursteoretikerna Ernesto Laclau och Chantal Mouffe utgår jag ifrån deras diskursteori som den utvecklas i *Hegemonin och den socialistiska strategin* ([1985]2008)³⁵, och hur den förklaras i David Howarths *Diskurs* ([2000]2007)³⁶ och hur den används i Marianne Winther Jørgensen och Louise Phillips bok *Diskursanalys som teori och metod* ([1999]2000)³⁷. Diskurs blir ur Laclau och Mouffes perspektiv en politisk förståelse för hur den betydelsebildande kontexten innesluter och utesluter uppfattningar av mening.³⁸

Grundtanken i Laclau och Mouffes diskursteori är att mening aldrig är total eller tillsluten i någon förståelse.³⁹ Att betydelsen aldrig kan bli total innebär en politisk kamp om vilka definitioner som blir vedertagna inom diskursen.⁴⁰ Laclau och Mouffe betonar därför hur olika praktiker *artikulerar* betydelseskjutning till fenomenen och mening,⁴¹ det innebär att vi genom vårt tal om mening också försöker konstruera dess betydelse som fastställd. Laclau och Mouffe skiljer därför mellan två olika artikulationer, *moment* respektive *element*.⁴² Det förstnämnda, moment, innebär att mening fixeras. Medan element är tillfällig meningsförståelse.⁴³ Laclau och Mouffe menar själva att övergången mellan element och moment aldrig är fullkomlig, eftersom artikulationen alltid står i relation till hur andra diskurser artikulerar sin syn på omvärlden, därför finns det alltid olika meningsförståelser.⁴⁴

Enligt den teoretiska ansatsen betonas hur mening ändras, beroende på hur diskursen artikulerar definitioner. Centralt i Laclau och Mouffes teori är därför den politiska *antagonismen* (betydelsekonflikt).⁴⁵ Den politiska antagonismen hänvisar till den betydelsekamp där artikulerande praktiker krockar eller motsägs i sitt anspråk på att ge mening betydelse. Betydelsekamp kan resultera i att en artikulation uttalas som *hegemonisk*

³⁵ Ernesto Laclau och Chantal Mouffe, *Hegemonin och den socialistiska strategin*, (Stockholm: Vetrigo, 2008).

³⁶ David Howarth, *Diskurs*, (Malmö: Liber, 2007).

³⁷ Marianne Winther Jørgensen och Louise Phillips, *Diskursanalys - som teori och metod*, (Lund: Studentlitteratur, 2000).

³⁸ Laclau och Mouffe 2008, s.18 och s. 158-159, och Howarth 2007, s.11.

³⁹ Winther Jørgensen och Phillips 2000, s.31.

⁴⁰ Laclau och Mouffe 2008, s.112.

⁴¹ Ibid, s.157-159.

⁴² Winther Jørgensen och Phillips 2000, s.33.

⁴³ Howarth 2007, s.119.

⁴⁴ Laclau och Mouffe 2008, s.165-166.

⁴⁵ Winther Jørgensen och Phillips 2000, s.55.

intervention.⁴⁶ Den hegemoniska interventionen kan genom sin kraft skapa en tro om entydighet (moment) och därför förklara sin mening som sanning. Men som tidigare sagt menar Laclau och Mouffe att en fullt tillsluten hegemoni inte kan uppstå, eftersom det alltid finns andra artikuleringar som motbevisar den hegemoniska. Därmed uppstår den politiska antagonismen i att göra sin talan hörd för att kunna föra in en annan betydelse i den hegemoniska ordningen.⁴⁷ Att diskutera sexuell orientering som något som görs inom diskursens språkspel innebär en analys av den politiska antagonismens motstånd till den hegemoniska artikuleringen.

1.7.3 Judith Butler

Queerteorin är en ansats av kritiska analyser av hur diskurser konstruerar sammanhängande relationer mellan kön, genus och sexualitet i linje med den heterosexuella matrisen.⁴⁸ Butler problematiserar den heterosexuella matrisens begärsföljd. Hon menar att människan i allmänhet lever enligt den heterosexuella matrisens maktordning.⁴⁹ I denna heterosexuella matris blir människor begripliga som en följd av den heterosexuella begärsriktningen. Förenklat innebär begärsordningen att en biologisk kvinnokropp förväntas mentalt och socialt uppfattas som feminin, och sexuellt begära en biologisk man. Mannen ska i sin tur uppleva sig själv som maskulin och åtrå kvinnan. På så sätt inordnas sexuell begär efter den heterosexuella matrisens begärsföljd. Butlers queerteori handlar om att analysera och dekonstruera den heterosexuella begärsföljden.⁵⁰ På det sättet är människan som sexuell begärsvarelse redan inskriven i ett meningssammanhang.⁵¹

1.7.4 Sara Ahmed

Den komplexa konstitution av diskursiva regler och normer bildar tillsammans en orientering för hur människan som varelser kan "bli begriplig" i samhället. Både termen orientering och definitionen av termen orienteringen, har jag inspirerats av ifrån Ahmed. Ahmed menar i sin bok *Queer phenomenology – orientations, objects, others* (2006), att människans kropp orienteras i det sociala rummet efter hur den heterosexuella matrisen har tagit rummet i

⁴⁶ Winther Jørgensen och Phillips 2000, s.55-56.

⁴⁷ Laclau och Mouffe 2008, s.197.

⁴⁸ Butler 2007, s.235-236.

⁴⁹ Ibid, s.68-69.

⁵⁰ Butler 2007, s.35 och Butler 2006, s.24 och 154-156.

⁵¹ Butler 2006, s.40-41.

anspråk.⁵² Istället för att anta linjen som given (kön-genus-sexualitet),⁵³ menar Ahmed att vi ska förstå linjen som en effekt av linjerandets process. Det vill säga, linjen är dikterade av den heterosexuella matrisen. Denna linjära ordning (process) är sålunda kulturellt strukturerad, och därför borde vi snarare se till hur denna linjära process borttränger andra ”riktningar” (andra linjer, så kallade begärsriktningar).⁵⁴

1.8 Avgränsningar och reflexivitet

Från början hade jag tänkt delta som observatör vid lektioner i sex- och samlevnad. Detta för att kunna analysera hur talet om sexualitet uppstod mellan lärare och elever. Detta blev tyvärr inte möjligt. Dels på grund av observation som metod kräver en lång tid av materialinsamling, och dels för att jag inte kom i kontakt med någon klass som kunde ta emot mig. Istället gick jag därför över till att göra intervjuer om sexualitet. Där jag istället kunde gå djupare hur lärares tal om sexualitet präglas av normer och regler och/eller motstånd.

De rådande samhällsidealen, institutionaliserade i diskursen, är komplexa konstitutioner av exempelvis kön, genus, nationalitet, ålder, klass, sexuell orientering, etnicitet, funktionsförmåga och trosuppfattning, som dynamiskt samvarierar.⁵⁵ Att därför välja ut en variabel innebär att analysen fokuserar på en särskild maktaxel. Jag är medveten om att sådant val begränsar en komplett analys av diskursen. Jag är egentligen själv kritisk till metoden att behandla den komplexa konstitutionen som ett system där jag, beroende på hur det lämpar sig för min analys, kan addera eller subtrahera variabler. Snarare är jag för den ståndpunkten som

⁵² Ahmed 2006, s.66-67, och Sara Ahmed, ”Vithetens Fenomenologi”, i skriftserien, *Tidskrift för Genusvetenskap(TGV)*, nr 1-2 s. 47-69, (Malmö: TGV, 2010), s.59.

⁵³ Ahmed 2006, s.70-71.

⁵⁴ Ibid, s.66-67.

⁵⁵ Se intersektionalitetsdebatten i *Kvinnovetenskaplig tidskrift(KVT)*:

Nina Lykke, ”Intersektionalitet – ett användbart begrepp för genusforskning” i *KVT- ”Gränser”*, nr. 1.03, (Göteborg: KVT, 2003), s.47-56.

Paulina de los Reyes m.fl. ”Intersektionalitet som teoretisk ram vs. mångfaldsperspektivets tomma retorik” i *KVT- ”Genus och Gud”*, nr. 3-4.03, (Göteborg: KVT, 2003), s.159-162.

Nina Lykke, ”Mångfalds feminism inte detsamma som trendig politik” i *KVT- ”Genus och Gud”*, nr. 3-4.03, (Göteborg: KVT, 2003), s.162-164.

Maria Carbin och Sofie Tornhill, ”Intersektionalitet – ett oanvändbart begrepp?” i *KVT- ”Heder och rätt”*, nr. 3.04, (Göteborg: KVT 2004), s.111-114.

Nina Lykke, ”Nya perspektiv på intersektionalitet: Problem och möjligheter” i *KVT- ”Intersektionalitet”*, nr 2-3.05, (Göteborg: KVT, 2005), s.7-17.

betonar variabelers intra-aktion⁵⁶. Dock underlättar en antagen nodalpunkt⁵⁷, som sexualitet, analysområdet som annars skulle bli för övermäktigt för en c-uppsats.

Det finns alltid en risk med att analysera kvalitativa samtalsintervjuer eftersom det innebär att plocka ur relevanta resonemang i intervjuerna och sätta dem i ett nytt sammanhang. Det innebär således att hur jag tolkar och analyserar samtalsintervjuerna också speglar hur jag kommer att referera till berättelserna i uppsatsen.⁵⁸

Den ovanstående risken förstärks också utav att jag kommer från det genusvetenskapliga fältet som är präglad av teoretiska samhällsperspektiv, medan lärarna undervisar inom naturvetenskap och kan förmodas ha en naturvetenskaplig kunskapssyn. Det innebär i så fall att i analysdelen kommer deras biologiska ingång diskuteras utifrån ett samhällsteoretiskt perspektiv.

1.9 Disposition

Inledningsvis har jag presenterat de utgångspunkter som ligger till grund för min uppsats syfte och frågeställningar. Utifrån det underlaget kommer jag föra resonemanget vidare in i uppsatsens analys- och diskussionskapitel.

I analysen introduceras intervjuerna. Här är det centrala temat att analysera respondenternas tal om sexualitet. Fokus riktas på hur respondenterna talar om sexualitet, och hur normer och regler i samhället präglas och raseras i deras tal om sexualitet.

Under slutdiskussionen sammanfattas de huvudsakliga inslagen som jag anser att jag kan konstatera av de diskussioner som har förts. Jag kommer också att diskutera en vidareutveckling av uppsatsområdet och jag poängterar också vikten av att ha obligatorisk utbildning i sex- och samlevnad.

⁵⁶ "Barad definierar intra-aktion som samverkan mellan fenomen som inte är tydligt avgränsade från varandra", Nina Lykke, *Genusforskning – en guide till feministisk teori, metodologi och skrift*, (Stockholm: Liber AB, 2009), s.107.

⁵⁷ Winther Jørgensen och Phillips 2000, s 33.

⁵⁸ Kvale 1997, s.111-112.

2. Analys: Respondenternas tal om sexualitet

2.1 Respondenternas definition av sexualitet

I denna analysdel kommer jag att diskutera hur respondenterna talar om sexualitet, hur de själva definierar sexualitet och vad de anser spelar in när de talar om sexuell orientering eller sexuell läggning.

När jag bad respondenterna att definiera sexualitet, gav fyra av respondenterna definitionen att sexualitet motsvaras av sexuellt begär: *Det är lustupplevelser och attraktioner som driver människan till sexuella handlingar och beteenden.*⁵⁹ Respondenternas definition av sexualitet kan förstås som sexuellt begär som kommer till uttryck genom sexuella handlingar och beteenden.

Med respondenternas definition blev jag intresserad av hur attraktionen mellan den som begär och den/det som begärs kan uppstå och bestå. Något som placerar frågan om sexuellt begär inom diskussionen av vilka *begärsrelationer*, det vill säga relationen mellan den som begär och den/det som begärs, som blir legitima relationer inom diskursen. För om sexualitet är liktydigt med sexuellt begär som uttrycks genom sexuella handlingar och beteenden, är då alla begärsrelationer möjliga inom ett samhälle? Eller är det så att de normer och regler som föreligger i ett samhälle reglerar och normerar begäret? Att det finns regler och normer som begränsar begärsrelationer innebär att vissa begärsriktningar inte kan komma till uttryck som sexuella handlingar eller beteenden. Därför är möjligen begäret beroende av hur begärsrelationen mellan den som begär och vem/vad som begärs blir utlevbara inom diskursen.

⁵⁹ Mirjam lärare, Hilda lärare, Elias lärare och Petra PrevU.

En av respondenterna uttryckte sig något annorlunda från den ovanstående definitionen om sexualitet, och menade att för att kunna definiera sexualitet måste man börja med att diskutera kulturen, könsroller och traditioner som disciplinerar sexuellt begär:

Yasmin(Y): Med samhället finns det så mycket värderingar som styr vad det sexuella är, för att därför kunna tala om något som sexualitet, tycker jag, att man måste tala om de könsroller, traditioner och kulturella disciplineringar som styr sexualiteten. /.../ Det är ju svårt att vara nollställd i sexualiteten eftersom det är ett inlärt och könsbundet beteende.⁶⁰

Sexualitet är i lärare Yasmins tal ett inlärt och könsbundet beteende. Definitionen visar att sexualitet inte är något som kan förstås utan att resonera om sexuellt begär i förhållande till normer och regler som finns inom diskursen. Sexualitet styrs enligt Yasmin av de värderingar som finns i samhället. Detta är en uppfattning om sexualitet som Judith Butler också problematiserar enligt följande:

Trots att vi kämpar för rätten till våra egna kroppar, är själva kropparna vi kämpar för aldrig någonsin enbart våra egna. Kroppen har ständigt en offentlig dimension; konstituerade som ett socialt fenomen i den offentliga sfären, är min kropp min och inte min. Kroppen är redan från första stund överlämnad till de andras värld, den bär deras prägel, den formas i det sociala livets smältdegel,⁶¹

Med Butlers ovanstående resonemang finns människan alltid inom en diskurs och blir följaktligen också präglad av normer och regler som föreligger i diskursen. Butler menar därför att vi inte har ensam tillgång till oss själva. Snarare är det normer och regler som påverkar vilka begär som är möjliga inom ett samhälle. Som Butler menar, görs sexuell orientering därför inom det sociala livets smältdegel. Med den förståelsen tolkar jag Yasmins resonemang som att sexualitet inte kan diskuteras som ett begrepp som föregår normer och regler. Snarare måste sexualitet diskuteras som präglad av normer och regler inom diskursen. Men Yasmins resonemang är således inte sexualitet en betydelse för sig, utan uppstår i intra-aktion med diskursens värderingar.⁶²

Intressant i alla respondenternas definitioner av sexualitet är att *lustupplevelser är en drivkraft för sexuella handlingar*. Dessa handlingar är präglade av normer och regler inom

⁶⁰ Yasmin lärare.

⁶¹ Butler 2006, s.40.

⁶² Laclau och Mouffe 2008, s.25-28.

diskursen. Att det sexuellt levbara begäret, den sexuella orientering som erkänns av diskursen, blir den problematik som respondenterna resonerar kring när de definierar sexualitet. Medför att deras tal om sexualitet på många sätt blir en fråga om vilka sexuella handlingar, attraktioner och beteenden som erkänns av regler och normer som finns inom diskursen. Snarare blir det därför en fråga, som Yasmin poängterar, om de värderingar som disciplinerar sexuellt begär. I detta resonemang tycker jag mig därför finna belägg för hur sexuellt begär hänger samman med regler och normer som finns inom diskursen. Hur begäret kan utlevas inom samhället är således bestämt av diskurser.

2.2 Biologiska och sociala normer och regler i konstruktionen av sexualitet

Sexuell orientering är därmed påverkat av regler och normer som finns inom diskursen. Utifrån det temat diskuterade jag vidare med respondenterna om vad de tyckte spelade in när sexualitet orienteras. I denna diskussion kom främst sociala och biologiska aspekter att ställas mot varandra, men också hur de samverkar när *lustupplevelser och attraktioner som driver människan till sexuella handlingar och beteenden* konstrueras. Läraren Elias menar att sexualitet bestäms av biologiska processer:

Elias (E): Jag är biolog, så jag vet att det finns gener som styr sexualitet, så det finns åtminstone en genetisk faktor. Men sen som i alla genetiska faktorer så spelar miljö stor roll. Och när jag säger miljö så menar jag inte den miljön som folk i allmänhet har uppfattningar om, det vill säga barnuppfostran och sådant som huruvida du tyckte om att använda nagellack som ung. Utan jag menar den fysiska miljön⁶³ som är beroende av till exempel hur många morötter du åt som barn, hur mycket solljus eller sömn du fick, sådana saker som triggar ingång våra gener. /.../ Mycket förenklat så är det så att vi har massa gener för olika egenskaper som är uppbyggda i DNA-kedjor, vi har alltså mängder av gener som påverkar sexuella läggningar som finns utspridda inom kroppen. Så det är ett jättekomplicerat system. Men generellt så kan man säga att genen aktiveras genom olika företeelser som gör att en molekyl sätter sig på genen och kickar igång den, då börjar genen producera protein som leder till respons. Beroende på hur genen är uppbyggd och hur genen aktiveras så blir responsen, i det här fallet, en viss sexuell läggning. /.../ För att utveckla en sexuell läggning måste man ha den förutsättningen i generna. Men man kan ha flera olika genetiska förutsättningar, så därför är du inte predicerad till en sexuell läggning, men du har större chans till en sexuell läggning beroende på antalet gener som

⁶³ Lärare Elias skiljer mellan social miljö och fysisk miljö. Med fysisk miljö menar han fysiologiska faktorer.

förutsätter det utfallet, så om du är homosexuell så var oddsen för att du skulle bli homosexuell större hela tiden.

Amanda (A): Finns det några sociala aspekter som spelar in?

E: Ja, ur ett mänskligt perspektiv så finns det ju såklart massa sociala kontexter som spelar in. Anledningen till att det till exempel inte finns så många homosexuella i Irak är ju uppenbarligen inte för att det inte finns homosexuella, utan för att du dör om du säger att du är homosexuell. /.../ Men jag tycker snarare att man kan förklara den sexuella konstruktionen som en kärna, det är en biologisk fyrkant och massa socialt fluff runt om. Kärnan är ju sexualiteten och vi fyller ut den med massa andra fenomen.⁶⁴

Elias positionerar sig själv som biolog och därför präglas hans resonemang av ett naturvetenskapligt perspektiv. Att han använder sin position som biolog som argument för att han *vet* att gener styr sexualiteten (i betydelse drivkraft och lustupplevelse). Senare i uttalandet ställer han den biologiska synen mot vad han kallar ”ett mänskligt perspektiv”. Det gör att resonemanget närmast kan liknas vid *biologisk determinism*, en tankefigur som bygger på ”uppfattningen att biologin determinerar social, kulturell och psykologisk identitet”⁶⁵. Att argumentera utifrån biologisk determinism inom detta sammanhang innebär att utgå ifrån att sexuellt begär bestäms utifrån ett biologiskt perspektiv, i detta fall gener.

Elias menar alltså i detta citat att människan föds med gener som styr ”det sexuella utfallet”. Vilken gen som aktiveras av fysiska miljöprocesser resulterar sedan i att människan utvecklar en sexuell läggning. Men i Elias definition ligger det dessutom en förståelse för att det finns flera drivkrafter och lustupplevelser bland generna. Människan föds därför inte med en förbestämd sexuell läggning, utan det finns flera möjliga utfall. I Elias resonemang finns det en likande poäng som jag tycker mig finna hos Sigmund Freud. Freud poängterar att människan föds polymorft pervers (queert begär). Men där Freud sedan använder förklaringsmodellen att det är socialiseringen som gör att det sexuella begäret tvingas disciplineras och sublimeras, menar istället Elias, att ”den sexuella läggningens utfall” regleras av hur solljus, sömn, mattillgång, etcetera, påverkar den genetiska processen. Att det är ett sådant komplext genetiskt system gör att man inte enkelt kan tala om vilka faktorer som samverkar för att producera proteinet för sexuell läggning. Något som Elias också poängterar under intervjun. Därför kan man inte tala om den sexuella genen, utan snarare om lustupplevelser och attraktion som en biologisk process.

⁶⁴ Elias lärare.

⁶⁵ Lykke 2009, s.218.

Elias nämner också i uttalandet att det finns sociala perspektiv som gör att den sexuella läggningen inte kan bli utlevbar. Det är i dessa situationer som normer och regler som finns inom diskurser hindrar sexuellt begär från att bli utlevbart. Han exemplifierar med Irak, där homosexuella läggningar finns, men dessa kan inte levas ut på grund av regler och normer i diskursen. I dessa fall menar han att det sociala styr över den biologiska ”sexuella läggningens utfall”. Men det innebär inte att ”den sexuella läggningen” ändras i den biologiska kärnan, utan snarare är det sociala regler och normer som hindrar sexuellt begär till att komma till uttryck. Med vad som ändå menas är att sociala normer och regler kan hindra vissa sexuella läggningar från att ”finnas”.

Detta sätt att resonera vill jag relatera till det som Ernesto Laclau och Chantal Mouffe diskuterar som *artikulationer*. De menar att termer och begrepp alltid präglas av den diskurs som uttalar artikulationen. Sexualitet kan förstås som element och får därför skiftande betydelse i relation till diskursens artikulation. Vad som därmed uppfattas som sexualitet beror på normer och regler som artikuleras genom diskursen. Därför kan vissa sexuella läggningar hindras från att ”finnas till” eftersom de regleras genom artikulationer.

Att sexualitet, det vill säga lustupplevelser och drivkrafter, har en stark koppling till det biologiska uttrycker även läraren Mirjam i resonemanget om hur sexualitet konstrueras:

Mirjam (M): Jag tror att vi har en inre kärna, vi är inget oskrivet blad i kulturen, utan vi har lite skrivet inom oss när vi föds.

A: Vad är det vi föds med?

M: Jo, om sexualitet så brukar jag tänka att det är grader inom oss, det finns ingen exakt gräns för när man är hetero-, homo-, bi- eller transsexuell. Därför tycker jag att det snarare är en skala, eller ett spektrum av sexualiteter. Så ur ett biologiskt perspektiv så tror jag att vi föds med spektrum som regnbågsflaggan. Vi föds alltså med olika grader av färgskalan, vissa är kanske lite blå, andra är lila och andra är lika mycket av allt. Men att man har en lust, en längtan, det tror jag finns medfött. Sedan är det sexuella begäret såklart i ett socialt sammanhang, så det är miljön som gör hur man får utöva sin sexualitet. Man kan säga att det är miljön som förstärker eller begränsar det spektrum av färger man har inom sig.⁶⁶

Genom Mirjams uttalande blir det väldigt tydligt hur det sociala och det biologiska samkonstituerar sexualitet. Mirjam utgår som Elias från att sexualitet har en biologisk kärna, något som vi föds med. Till skillnad från Elias resonemang är denna sexuella kärna rörlig,

⁶⁶ Mirjam lärare.

eftersom det inte finns någon exakt gräns i kärnan mellan olika kategorier av sexuella riktningar. Det är i detta sammanhang som reglerna och normerna i det sociala får en så viktig roll, eftersom de är genom dem som ”den sexuella kärnan” förstärks eller begränsas. Butler talar om hur sexuellt begär socialt konstitueras genom normer och regler som föreligger i diskursen.⁶⁷ Genom att diskursen består av regler och normer om hur sexuellt begär konstitueras, finns det uppfattningar om vilka sexuella begärsriktningar och begärsrelationer som är godtagbara inom samhället, och på så sätt skapas ramverk för hur sexuellt begär får uttryckas.⁶⁸

Mirjams resonemang om sexuellt begär som i grunden queert blir reglerat och normerat, och därmed trängs vissa färger (förstått som begär) ur spektrumet bort. Andra ”färger” som godtas av diskursen förstärks. I detta stycke görs begärsriktningar och begärsrelationer i förhållande till hur de godkänns av normerna och reglerna som finns inom diskursen. I samklang med Sara Ahmed skulle detta uttalandet kunna vara belägg för att hur hegemoniska artikuleringar om sexuellt begär normerar och reglerar diskursen, och på så sätt besitter hegemoniska artikuleringar sociala ordningar som förlänger det heterosexuella begärets legitimitet.⁶⁹

Att Mirjam kommer fram till att det är den sociala miljön som förstärker eller begränsar de spektrum av sexualitet skulle kunna förklaras med att diskursen är dikterad av den heterosexuella matrisen, och därför förstärks vissa begärsriktningar och begärsrelationer, medan andra begränsas.⁷⁰

Att det finns tydliga normer och regler i diskursen som styr begäret är något som Yasmin problematiserar:

Y: Bland de första sakerna som utvecklas hos fostret är ju könsdelarna! Det visar ju att sexualitet är fundamental. Men som biologiska varelser är vi en del av kulturen och vi är därför också sociala varelser. Så det är när vi är med andra som vi får konturer och kan skapa vår person. Det är ju då som socialiseringen blir den process som medverkar till hur sexualiteten formas. Så det finns ju restriktioner som reglerar hur sexuella begär får finnas.

A: Vad är det för restriktioner som reglerar?

⁶⁷ Butler 2006, s.66-72 och 214-220.

⁶⁸ Butler 2007, s.213.

⁶⁹ Ahmed 2010, s.59.

⁷⁰ Ahmed 2006, s.66-67.

Y: Ja, men ta kristendomen som exempel. Där finns äktenskapet, bröllopsnatten, det styr ju sexualiteten, det är ju så det är och utanför är skammen. Då är ju det sexuella levnadssättet fast och strukturerat till hur det ska vara, och då blir det sexuella begäret riktat... så då är det ju socialiseringen som gör oss sexuella, gör vår sexuella läggning, men vi föds med sexuella begär. /.../ Men det är ju också så att samhället styrs av de lagar och regler som vi som medborgare röstar fram och den gruppen som är störst får ju också störst inverkan och då är ju den heterosexuella gruppen störst, vilket gör att samhället blir heteronormativt, då kan ju minoritetsgrupper bli förtryckta, misshandlade för att de tänker och känner något annat. Så samhället är väl i sig redan väldigt inrutat.⁷¹

Med Yasmins beskrivning blir sexualitet en samkonstitution med biologi, trosuppfattning och lagstadgade regler. Som tidigare uppfattningar är sexualitet, i betydelsen lustupplevelser och attraktion, något som finns medfött. Att Yasmin resonerar om människan som sociala varelser som skapar *begärskonturer* i förhållande till omgivningen, gör att normer och regler som föreligger i diskursen inverkar på den sexuella orienteringen. Något som Yasmin också själv är inne på då hon ger exempel på hur både kristendomen och lagstadgade regler påverkar begärsriktningar och begärsrelationer. Med referens till Laclau och Mouffe innebär denna situation att diskurser försöker konstruera uppfattningar om sexualitet från element till moment betydelse. Det innebär att diskurens förståelse av sexualitet domineras av en hegemonisk artikulation.⁷² I detta fall menar Yasmin själv att det är det heteronormativa idealet som hegemoniskt artikuleras i samband med begäret, vilket gör att normer och regler som finns inom diskursen förutsätter heterosexualiserat begär. Att avvika från den hegemoniska artikulationen förstås i Yasmins uttalande, som att vara i minoritet och riskerar att utsättas för sociala förtryck eller fysiskt våld. Yasmin menar därför att det redan föreligger en socialt inrutad ordning för sexuell orientering. Denna situation innebär att vissa sexuella begärsriktningar hindras från att bli utlevbara inom diskursen. Men enligt Laclau och Mouffe kan betydelse om sexualitet aldrig helt tillslutas genom en hegemonisk artikulation. Genom att visa på att sexuellt begär är medfött queert (polymorft perverst), innebär det också att sexuellt begär kan knytas till andra betydelser. Det blir därför aktuellt att *dekonstruera* den hegemoniska artikulationen genom antagonism.⁷³ Genom att visa på att sexuellt begär är medfött queert innebär det också att sexuellt begär kan knytas till andra betydelser.

⁷¹ Yasmin lärare.

⁷² Laclau och Mouffe 2008, s.195-196.

⁷³ Winther Jørgensen och Phillips 2000, s.56.

Jag tycker emellertid att det finns en paradox i Yasmins resonemang. Att den största gruppen av människor i samhället har sexuellt begär som orienteras heterosexuellt leder till att samhället är heteronormativt, skulle jag snarare vilja formulera som det omvända: Att diskursen domineras av heteronormativitet gör att majoriteten av människor i ett sådant samhälle orienteras efter en heterosexuell begärsriktning. För om det är så att alla föds med, queert begär som inte är *förriktat*, hur kommer det sig att majoriteten av befolkningen är heterosexuellt orienterade? Genom att människan växer upp i en miljö där diskursen präglas av den heterosexuella matrisens ideal styrs sexuellt begär efter den hegemoniska artikulationen. Detta är ett argument som talar för att förklaringen skulle vara det omvända.

Läraren Hilda menar att sexuellt begär finns medfött som DNA-ritningar. Det som därför riktar sexualiteten är hur människan socialt kan leva ut begär:

Hilda (H): Jag tror att man föds med biologiska funktioner som gör att man blir attraherad av andra människor. Kroppen byggs ju upp av DNA-ritningar, och i dessa finns funktioner för sexualitet, så på så sätt finns det sexuella inom oss. Men vi är ju också sociala varelser, och därför blir vi ju också påverkade av samhällets bild av sexualitet.

A: Hur tror du den samhällsbilden påverkar oss?

H: Jo, jag tror att den sexuella processen sätts igång av att man känner sig attraherad, att man begär, och på så sätt svarar generna och då formar man sin sexualitet. Attraktionen påverkas ju av hur jag som person kan tolka de sociala attraktionssignalerna från min omgivning, jag tänker till exempel om dig då: Du är trevlig, vi kanske kan bli kompisar. Men om en kille tänker jag att han är trevlig, vi kan bli tillsammans. Och så jobbar man efter de linjerna, för man tror att det är så det fungerar. Man har ju så himla mycket det här överjaget som stoppar och styr attraktionssignalerna, eller hur man begär, till exempel, jag vill ha den där bullen, men jag tar den inte för den är affärens och jag har inga pengar... med överjaget lär man sig liksom hur man får handla och begära. Överjaget är lagen, lagen om hur du får handla. Den lagen vill man ju följa, det är ju ofta en väldigt smärtsam process att märka att man inte kan följa överjaget, att man bryter, det är ju ångest.⁷⁴

Genom Hildas uttalande blir det tydligt hur regler och normer för sexuellt begär styr begärsriktningen. Vilket faller in under resonemanget som fördes tidigare, genom att människan växer upp i en social miljö präglad av den heterosexuella matrisens regler och normer, kommer sexuellt begär att socialiseras till att begära heterosexuellt. Att det dessutom tenderar att styra det mänskliga psyket innebär en dubbel påverkan. Dels genom yttre socialisering av omgivningen, men också genom att människan själv lever med en idealbild

⁷⁴ Hilda lärare.

av det ”rätta” begäret som heterosexuellt. Överjaget, som Hilda beskriver som lagen för hur attraktionssignalerna kan tolkas, blir genom Freud, individens idealbild.⁷⁵ Att därför ha benägenheten att sexuellt begära något, men att avstå eller inte riktigt kunna tolka det sexuella begärets önskan, innebär disciplinering från överjaget. När Freud introducerade begreppet överjaget menade han att överjaget behandlar jagets tankar och handlingar:

Överjaget lägger den strängaste moraliska måttstocken på det hjälplösa priggivna jaget, företräder överhuvudtaget moralens anspråk, och vi ser med en blick att vår moraliska skuld känsla är uttrycket för spänningen mellan jaget och överjaget. /.../ Det lilla barnet är som bekant amoraliskt, de äger inga inre hämningar gentemot sina lustsökande impulser. Den roll som överjaget sedermera övertar spelar först av en yttre makt, föräldraauktoriteten. Föräldrarnas inflytande dirigerar barnet med hjälp av kärleksbevis eller hotelser om straff; straffet för barnet ett tecken på kärleksförlust och måste i och för sig verka skrämmande. Denna realängest är föregångaren till den senare samvetsängesten; så länge den härskar behöver man inte överjag eller samvete. Först längre fram inträder den sekundära situationen där som vi blott alltför gärna betraktar som den normala, varvid det yttre hindret förvandlas till ett inre, och i stället för föräldrarinsatsens makt träder överjaget, vilket nu iakttar, leder och hotar jaget precis så som tidigare föräldrar barnet. Överjaget, som på så sätt övertar föräldrainsatsens makt, funktion och till och med metoder, är inte bara dess lagenlige efterträdare utan faktiskt dess legitime arvinge.⁷⁶

Freud menar i detta stycke att genom föräldrarnas uppfostran disciplineras barnet till hur man får handla och sexuellt begära. Längre fram ersätts föräldrarna med överjaget, som på samma sätt som föräldrarna disciplinerar handlingar och sexuellt begär. Men denna gång kommer inte övervakningen utifrån, utan nu är bevakningen inom individens psyke. En sådan förskjutning mellan föräldrarnas socialisering till självbehärskning medför att det är *genom* föräldrarna som överjaget görs.⁷⁷ Det innebär att överjaget inte är något medfött utan hur vi handlar och sexuellt begär beror på hur vi från början har socialiserats.

Hildas resonemang om att attraktionssignalerna styrs av överjaget är från början en fråga om hur omgivningen socialiserar barnet till att tolka attraktionssignalerna. Hur barnet därför sexuellt kan begära, beror mycket på hur omgivningen reglerar barnets handlingar och önsknings. Om omgivningen reglerar barnets begär mot heterosexualitet blir det, som Hilda

⁷⁵ Freud 1979, s.388.

⁷⁶ Ibid, s.389-390.

⁷⁷ Min åsikt är att det inte enbart är föräldrarna som disciplinerar barnen, snarare är de alla som kommer i kontakt med barnet som inverkar på dess beteende, därför är inte överjaget enbart genom föräldrarna, utan också från andra håll, som till exempel skolan. Överjaget görs därför med min tolkning, genom normer och regler som finns inom diskurser.

menar, ett signalstopp. En kvinna kan enbart tolka attraktionssignaler till andra kvinnor som vänskap, medan hon till män tolkar attraktionssignalerna sexuellt. Därmed konstitueras sexuellt begär socialt genom normer och regler. Butler menar att begäret heterosexualiseras genom den heterosexuella matrisen:

Begärets heterosexualisering förutsätter och utvecklar produktionen av distinkta och asymmetriska kontraster mellan ”maskulint” och ”feminint”, fattade som expressiva egenskaper hos ”man” och ”kvinna”. Den kulturella matrisen som har gjort genusidentiteten begriplig förutsätter att vissa ”identiteter” inte kan ”finnas”, nämligen sådana där genus inte följer av kön eller där begärets handlingar inte ”följer” av vare sig kön eller genus. Att ”följa av” är i detta sammanhang en politisk konsekvensrelation som har etablerats genom de kulturella lagar som fastställer och reglerar sexualitetens form och innebörd. Eftersom vissa ”genusidentiteter” inte överensstämmer med rådande normer för kulturell begriplighet, framstår de från det perspektivet som blott och bart utvecklingsfel eller logiska omöjligheter.⁷⁸

Som Butler beskriver *socialiserar* den heterosexuella matrisens sexuellt begär att följa den heterosexuella begärsriktningen. Den sexuella orienteringen som blir begriplig är den som följer av den heterosexuella matrisens koherens (sammanhängande) mellan kön/genus och sexuellt begär.⁷⁹

Att därmed vara kvinna, som Hilda identifierar sig som, innebär att hon inte kan tolka attraktionssignaler från andra kvinnor mer än som vänskap. Om hon skulle tolka signalerna från en kvinna som sexuell attraktion skulle det innebära att hon skulle göras obegriplig i förhållande till den heterosexuella matrisen, eller bemötas som en logisk omöjlighet. Att Hilda dessutom själv menar att det är en smärtsam process att bryta mot överjagets heterosexualisering kan förklaras med den heterosexuella matrisens position framstår som en hegemonisk diskurs. Att bryta mot normen innebär, i ett avseende, att placera sig själv utanför samhället.

Petra som jobbar som utbildningskonsult vid PrevU menar att hon tycker sexualitet är något som definitivt konstrueras genom den sociala omgivningen.

Petra (P): Jag tänker att det biologiska och sociala hänger samman när det sexuella konstrueras. Sexualiteten finns ju i så många nivåer, det handlar ju om njutningar,

⁷⁸ Butler 2007, s.69.

⁷⁹ Ibid, s.74.

sexuella handlingar, hur vi har relationer till varandra och hur vi tänker om oss själva som sexuella.

A: Hur påverkas sexuellt begär av hur vi tänker?

P: Jo, jag tänker att det påverkar oss jättemycket... De normer som finns om sexuellt begär påverkar ju hur vi tänker om oss själva och andra som sexuella varelser. De normerna avgör ju vad det är som uppfattas som den rätta strävan, alltså vem det är okej att vara kär i eller ha relationer med. /.../ Så jag tänker att normer skapar oss, och om man då inte följer normen då möter man en slags sanktion. Den sanktionen kanske är så stark att man backar tillbaka in i normen... normen är ju så stark.

A: Vad menar du med norm?

P: Normen är ju heteronormen, och det är den norm som vi utgår ifrån i samhället, och då ska ju sexualitet se ut på ett visst sätt, det handlar ju om en kvinna och en man som har relation. /.../ Det vi arbetar för är ju att vidga normen och vidga sexualitetsbegreppet, och just öppna upp och motverka heteronormalitetens disciplinering. Då måste man ju ifrågasätta den, eller bryta mot normen. Men det är svårt, mycket forskning visar ju på att HBTQ-personer har en hög psykisk ohälsa, och många tar livet av sig. Och det tänker jag hänger ihop med normers regler och disciplinering och de sanktioner man får om man bryter mot normen.⁸⁰

Petra uttalar ett aktivt motstånd mot heteronormen. Hon menar att det är genom heteronormen som sexuellt begär disciplineras till heterosexuellt, det vill säga människan görs till heterosexuella. Att bryta mot heteronormen resulterar i sanktioner eller psykisk ohälsa som i vissa fall kan leda till självmord. Petra menar själv att hon aktivt arbetar för att bryta heteronormen med sitt arbete som utbildningskonsult. Mycket av arbetet går ut på att samarbeta med lärare som undervisar i sex- och samlevnad och resonera med dem om sexualitets- och relationsfrågor. Där diskuterar de till exempel heteronormens inverkan på sexuella beteenden. Att Petra därmed arbetar aktivt för att motverka den heterosexuella disciplineringen gör att hon på många sätt talar utifrån en antagonistisk artikulation. Att tala utifrån en antagonistisk position innebär att vara i en betydelsekamp om, i detta fall, sexualitets mångtydiga (element) förståelse, det vill säga den heterosexuella matrisens fixerade (moment) betydelse ifrågasätts. Dessa olika diskursiva förståelser är ett belegg för Laclau och Mouffes påstående om att eftersom att det alltid finns antagonism går inte betydelse att fixeras som moment.⁸¹ Snarare handlar det om tillfälliga tillslutningar av betydelse (element). Att den heterosexuella matrisen artikulerar sexuellt begär som heterosexuella innebär därför inte att det är naturligt att vara heterosexuell, snarare är det något som görs till naturligt eftersom artikulationen har en hegemonisk status.

⁸⁰ Petra PrevU.

⁸¹ Laclau och Mouffe 2008, s.32.

I Petras uttalande finns det alltså antagonistiskt motstånd mot den hegemoniska artikulationen. Genom att aktivt arbeta för att motverka den heterosexuella matrisens dominans, vilket innebär att försöka föra in ny betydelse genom artikulation. Detta argumenterar Petra för och hon vill vidga ”normen och sexualitetsbegreppet”.⁸² På så sätt är Petras resonemang i allra högsta grad ett exempel på antagonism. Men det som Petra också poängterar är att denna betydelseförskjutning från moment till element inte är en lätt uppgift. Det är svårt att omformulera betydelse som anses som en så vedertagen sanning. Processen av artikulation är därför inte något lättvindigt. Att både motverka och upprätthålla betydelse handlar därför om en ständig betydelsekamp.

2.3 Benämningar av sexualitet

I ovanstående framkom intressanta resonemang om hur begärsriktningar konstitueras biologiskt och socialt. Med det följde en diskussion om hur benämningen för hur sexualitet kommer till uttryck som sexuella läggningar eller möjligen något annat.

Petra menade att uttrycket ”sexuella läggningar” är en för riktad benämning för att kunna visa på rörligheten av begärsriktning:

P: För mig applicerar sexuella läggningar att det är något som är biologiskt och att det är lagt, alltså att sexuella läggningar skulle ligga i oss sen vi föddes, och att det är något som vi inte kan ändra på. Det är det jag tänker på när jag hör begreppet sexuella läggningar, och det är just därför det är ett ord som jag helst inte använder. Det känns helt enkelt biologiskt och socialt deterministiskt. För sexuella läggningar talar ju om hur jag är disponerad, jag har den här dispositionen, och det är så det är, det kan jag inte ändra på. Då blir sexualiteten låst till en hållning. Det stämmer inte med vad jag tycker, jag tänker att sexualiteten är rörlig, att det kan hända lite olika saker. Jag tror att det finns sexuell begärsförändring. Den förändringsförmågan beror ju på om det finns andra känslor som kan ta plats, och hur normerna runt om oss ser ut. /.../ Istället tänker jag att jag vill säga sexualiteter istället för sexuella läggningar. Det blir bredare och mer nyanserat och inte fixerat vid någon speciell riktning, det blir inte längre något h, h, b, t, q, eller a. utan redan från början visar man på sexuella begärs rörlighet.⁸³

Genom Petras resonemang uttrycks en motvilja till normer och regler som riktar, inordnar och disciplinerar sexuell begär. Genom att dessutom benämna sexualitet som sexuella läggningar, anser Petra uttrycker deterministisk förståelse av begärsriktningar. Istället menar hon att man

⁸² Butler 2006, s.221.

⁸³ Petra PrevU.

bör behålla begärets rörlighet genom att istället uttrycka det som *sexualiteter*. På så sätt finns begärets förändringsförmåga kvar eftersom det inte i sin benämning är fastlagd.

I Petras resonemang finns det, i likhet med Ahmed, en uppfattning om hur sexuellt begär orienteras efter normer och regler som föreligger i diskursen. Ahmed diskuterar vem som med lätthet får röra sig i samhället. Att obehindrat kunna röra sig inom samhället innebär att vara legitim i förhållande till regler och normer som finns inom diskursen. Med den argumentationen innebär det att sexuellt begär utageras efter hur de kommer i kontakt med omgivningen:

Rörlighetens politik, som reglerar vem som får röra sig med lätthet över linjer som delar in rum, kan omformuleras som en politik som reglerar vem som får känna sig hemma, vem som får bebo rum som är beboeliga av vissa kroppar och inte andra, på så vis att de förlänger ytorna hos vissa kroppar och inte hos andra.⁸⁴ Kropparna och rummet ”pekar” i riktning mot varandra, utan att det märks eftersom riktningen sammanfaller med utsiktspunktens. Med andra ord kan vithet [men även sexuellt begär] fungera som ett slags skapare av offentlig trivsel genom att låta kroppar breda ut sig i rum som redan tagit deras form. Dessa rum upplevs som bekväma eftersom de tillåter kroppar att passa in: kropparna ifråga har redan med sin form präglat det sociala rummets ytor.⁸⁵

Med Ahmeds argumentation innebär det att sexuellt begär *intra-agerar* med hur sexuellt begär kan orienteras inom de sociala rummen. Det innebär att sexuellt begär görs i förhållande till hur sexuellt begär kan röra sig i den sociala rumsligheten. Om det då finns hegemoniska artikulationer som menar att sexuellt begär är sexuella läggningar, något som är fast, är det med Ahmeds teori, snarare så att sexuell orientering följer den hegemoniska artikuleringen.⁸⁶ Vilket betyder att begärsriktningen styrs av normer och regler som finns inom diskurser. Att inte följa av artikuleringen resulterar i att begäret kommer utanför normer och regler som finns inom diskursen, och därför upplevs det som att vissa sexuella orienteringar inte passar in. Vilket oftast förklaras med att de inte är naturliga. Att den heterosexuella matrisen dominerar hur man bör förstå sexuella orienteringar gör att sexuellt begär linjeras efter den heterosexuella begärsriktningen (heterosexuell matris).

Petras resonemang bryter mot den heterosexuella matrisens artikulation, som reglerar och normerar sexuellt begär. Hon menar att ”sexualiteter” inte ska vara fastlagda i

⁸⁴ Ahmed 2010, s.64.

⁸⁵ Ibid, s.59.

⁸⁶ Ahmed 2006, s.92.

begärsriktningar. Istället menar hon att "sexualiteter" har förändringsförmåga och bör därför kunna röra sig fritt från normer och regler som linjerar hur sexuellt begär orienteras i diskursen. Att istället artikulera sexuellt begär som "sexualiteter", uttrycker hur sexuellt begär kan röra sig fritt från förriktade begärsriktningar.

Läraren Mirjam menar att det är alltför enkelspårigt att uttrycka begär som sexuella läggningar. Att förklara något som sexuell läggning innebär att ha en utgångspunkt där det biologiska könet bestämmer begäret:

M: Personligen tycker jag det är ointressant och fel att ha kategorier på det sättet, alltså om vilken sexuell läggning vi har.

A: Varför är det ointressant och fel?

M: Jo, för vad säger det egentligen om människan? Det är ju bara en term för vilket kön man brukar bli attraherad av, sen blir människan definierad utifrån det. Men egentligen är det ju inte så givet, eller så enkelt. Det kan ju vara en tjej, som känner sig som en kille och som tänder på både killar och tjejer, och de killarna och tjejerna kanske uppfattar sig som något annat genus. Vad ska man då kategorisera dessa människor som? Vad har de för sexuell läggning egentligen? För om vi bara utgår från att sexuella läggningar börjar i könet, då missar man ju den subjektiva uppfattningen av genus, det sociala och mentala måste ju spela in. I mitt yrke träffar jag ju alla möjliga konstellationer, om man nu ska säga så, och det visar ju bara hur snävt vi tänker. Det finns ju så många olika varianter av sexualiteter.⁸⁷

Det Mirjam säger i uttalandet är en intressant beskrivning av att den dominerande matrisen förväntar sig att ett kvinnokön ska vara feminint och sexuellt begära en man. Då följer människan begärsriktningen för hur sexuella läggningar blir begripliga. Istället menar Mirjam att det är för snävt att utgå från en sådan begärsföljd. Med referens till Butlers teoretiska uppfattning handlar det om hur den heterosexuella matrisen normerar och reglerar hur sexuellt begär blir begripligt.⁸⁸ Att den heterosexuella matrisen styr vad som kan *bli begriplig* begärsriktning, innebär att sexuellt begär artikuleras genom den heterosexuella matrisens begärsföljd.⁸⁹ Sexuellt begär bli på så sätt begripligt genom att följa av den heterosexuella matrisens koherens och kontinuitet mellan kön, genus och sexuellt begär.⁹⁰ På så sätt försöker

⁸⁷ Mirjam lärare.

⁸⁸ Butler 2006, s.73.

⁸⁹ Ibid, s.200-201.

⁹⁰ Butler 2007, s.67-68.

den heterosexuella matrisen etablera kausala, nödvändiga, förbindelser mellan det biologiska könet, det sociala och mentala genuset och hur sexuellt begär tillåts riktas.⁹¹

Det som Mirjam gör i sitt resonemang är att hon ifrågasätter den heterosexuella matrisens begärsföljd. Genom att hon menar att det existerar andra konstellationer av sexuellt begär framträder ”inkohärenta” begär, det vill säga sexuellt begär som inte följer av den mönsterföljd som artikuleras av den heterosexuella matrisen.⁹² I Mirjams resonemang finns det därför belägg för hur den heterosexuella matrisen styr den sexuella orienteringen. Men det finns också antagonism då Mirjam i sitt resonemang konstruerar normbrytande variationer av sexuell orientering.

Enligt min uppfattning finns det därför i både Petras och Mirjams tal en möjlig antagonism som bryter mot hur sexuellt begär riktas efter den heterosexuella matrisens artikulation. Istället menar de att sexuellt begär bör förstås som något rörligt och inte följer av koherent och kausal begärsföljd.

2.4 Sexuella läggningar som naturligt och gynnsamt

Något som några av respondenterna började problematisera utan att jag hade en förskrivna fråga om det, var varför olika ”sexuella läggningar” behövs i samhället. Att vara behövlig i samhället kan ses som den högsta argumentationen för att vara legitim, det är då existensen tillför något till samhällsensens.

Elias resonerade att alla sexuella läggningar har funktionen att få människan som djurart att överleva. Att därför begära heterosexuellt innebär att ha den biologiska funktionen att reproducera sig. Medan ”icke-heterosexuellt begär” har funktionen att hålla reproduktionen på en jämn nivå genom att inte föda barn. Något Elias förklarade som populationsnivå:

E: Det är evolutionärt gynnsamt att det finns olika sexuella begär som heterosexualitet, homosexualitet och bisexualitet. För inom varje art kommer de tillfällen då artens procentuella antal behövs regleras.

A: Hur menar du nu?

E: Jo, det här är ju bara gissningar som är baserade på väldigt ny fakta, så med en viss reservation från att detta kan komma att ändras. /.../ Men om man kollar på alla populationsnivåer för alla djur så ser det alltid ut som såhär. I början är det alltid ett litet

⁹¹ Butler 2007, s.68-69.

⁹² Ibid, s.68.

antal i gruppen och så blir det lite mer och mer, men så plötsligt händer det någonting och så blir gruppen jättestor. Det händer för alla, det händer för vargar, för älgar, för rådjur, och för människor. Sen vad som händer efter det är att någonting inträffar, brist på mat eller sjukdomar och så plötsligt dippar kurvan och det blir någon form av utrotning och stammen eller horden eller hela djurarten dör bort i ett jättestort antal. I många fall så svänger sedan kurvan vid botten och börjar sedan om. Men när dippen inträffar är det risk att kurvan når noll och då utrotas arten, försvinner. Eftersom det finns en risk att arten dör ut när den här dippen kommer så är det gynnsamt, evolutionärt gynnsamt, om arten når den här toppen så sent som möjligt, alltså är det bättre förhållande för gruppen desto färre individer som fortplantar sig. Därför då blir inte gruppen så stor och då kanske gruppen kan plana ut istället och det blir inte så dramatiskt. Homosexuella gör att gruppen inte blir så stor och därmed blir dippen inte så dramatisk och gruppen kan fortleva. Jag gillar förklaringen, men det finns alldeles för lite forskning för att veta om den stämmer. Det skulle förklara varför det är gynnsamt med olika sexuella läggningar och varför det är ett ärftligt anlag med sexualitet.

A: Men det du då säger är att HBTQ-personers funktion är att inte föda barn?

E: Ja, om du vill hårdra det dit så är det jag menar ur ett biologiskt perspektiv, men som människa förstår jag att det inte är snällt att säga så. Men jag använder ju denna typ av resonemang för att visa på att det är naturligt och gynnsamt med olika sexuella läggningar. Ur ett rent evolutionärt perspektiv så är det ju så att de flesta generna som lever vidare har ett evolutionsvärde, ett syfte och det finns en poäng med dem. De har på något sätt gjort att vi lever vidare, så ur det perspektivet så skulle jag då svara ja på den frågan.⁹³

Elias är i detta uttalande mycket positiv till att det finns *olika sexuella läggningar*, men han är samtidigt noga med sexuella läggningars syfte. Han menar att ”icke-heterosexuellt begär” behövs i samhället för att hindra arten från att nå toppen på populationsnivån och därför undvika den brist som gör att arten utsätts för sjukdomar eller svält. På så sätt kan arten överleva och undvika utrotning. Genom sin argumentation vill han bevisa att alla sexuella läggningar har samhällsnytta och finns naturligt medfött. Detta nyttoargument gör att sexuella läggningar får olika funktioner i samhället och förklaras alla bidra till artens överlevnad. Att föra denna typ av nyttoargumentation kan som sagt ses som den högsta argumentationen för legitimitet, ”icke-heterosexuellt begär” och ”heterosexuellt begär” behövs för att arten ska överleva. Men detta bygger också upp en norm för hur ”icke-heterosexuellt begär” och ”heterosexuellt begär” ska existera i samhället. Heterosexuella ska reproducera sig, medan ”icke-heterosexuella” inte ska föda barn. Detta uttalande förstärker normen för hur en familjebildning ska fungera för att vara gynnsam för samhällets bästa. Om då ”icke-heterosexuella” trotsar samhällsfunktionen och skaffar barn genom till exempel

⁹³ Elias lärare.

surrogatmödraskap, insemination eller adoption, förlorar ”icke-heterosexuellt begär” sitt ”naturliga” värde i samhället. Att därför resonera som Elias innebär att ”icke-heterosexuellt begär” kan förlora sitt erkännande om de inte uppfyller sin samhällsfunktion.⁹⁴ Om ”icke-heterosexuellt begär” inte är gynnsamt för arten är ”icke-heterosexuellt begär” inte längre försvarbara. Dessutom går det emot sin ”naturliga” funktion.

Jag anser att Elias resonemang är normerande då det upprepar den heterosexuella matrisen för mänskligt liv. Även om Elias är positiv till olika sexuella läggningar, återskapar han en skillnad mellan att ”begära heterosexuellt” och ”begära icke-heterosexuellt”. Sexuellt begär blir därför genom Elias uttalande inte på en jämställd nivå då sexuellt begär förväntas fylla olika samhällsfunktioner.

Att förstå sexuellt begär som något naturligt var något som de flesta av respondenterna diskuterade. De menade att eftersom sexuellt begär finns inom människan är det naturligt. Hur dessa sedan uttrycks beror på normer och regler som finns inom diskursen. Men att som Elias diskutera olika begärsriktningar som gynnsamma för samhällsutvecklingen förkastades av de andra respondenterna. Ett sådant resonemang resulterade i en hierarki av sexuell orientering. Snarare menade de andra respondenterna att varför det finns olika orienteringar är i sig inte det intressanta, det intressanta är hur de ska bli fungerbara inom samhället utan att utsättas för sanktioner. På så sätt kan man utläsa att Elias resonemang är en form av social sanktion.

2.5 Sammanfattande synpunkter

I de ovanstående intervjuerna finns det gemensamma uppfattningar om att människan föds med sexuellt begär. Hur begäret kommer till uttryck beror till stor del på hur normer och regler som föreligger i diskursen riktar begäret. Några av respondenterna menade att den heterosexuella matrisen är den norm som reglerar sexualitet. I samklang med Ahmeds teori menas att hur sexualitet kommer till uttryck beror på hur begär orienteras, inställs, efter regler och normer som finns inom diskursen.⁹⁵ Influera av Ahmeds resonemang är diskursen ockuperad av den heterosexuella matrisens begärsordning.⁹⁶ På så sätt uppfattas heterosexuellt begär som ”naturligt”, eftersom diskursen riktar begäret genom den heterosexuella matrisens

⁹⁴ Butler 2006, s. 24-26.

⁹⁵ Ahmed 2006, s.58.

⁹⁶ Ahmed 2006, s.62.

normer och regler. Därmed förväntas en kvinnokropp vara feminin och begära en maskulin manskropp.⁹⁷

Respondenterna diskuterade att begäret riktas heterosexuellt på grund av att man annars riskerar att falla utanför regler och normer som föreligger i diskursen. Att falla utanför den heterosexuella matrisens begärsordning kan innebära att sanktioneras eller uppfattas som felkonstruerad. Det innebär att begäret är kontrollerat av regler och normer.

Många av respondenterna menar därför att man bör vidga förståelsen av sexualitet. Med Laclau och Mouffes diskursteori benämns motståndet som antagonism. Med antagonistiskt motstånd kan andra förståelser artikuleras till begäret, jämfört med den hegemoniska heterosexuella matrisens artikulation. Genom ett antagonistiskt motstånd blir föreställningar om begäret istället måntydigt (element).⁹⁸ Lättast kan det förklaras med att begär aldrig är fastställda till någon betydelse (moment). Men genom normer och regler är begäret riktat till en betydelse. Vad som händer med en hegemonisk artikulation är att den framstår som sanning om hur begäret bör vara riktat. Men genom antagonistiskt motstånd kan betydelse förändras, på så sätt är sexuellt begär aldrig något som är, utan snarare i samband med normer och regler.

⁹⁷ Butler 2006, s.68.

⁹⁸ Butler 2007, s.81-82.

3. Slutdiskussion

3.1 Människor är begärsvarelser

Den här uppsatsen har grundats ur reflektioner om hur sexuellt begär tillåts att orienteras efter normer och regler som föreligger i diskursen. Jag vill därför i denna sista del återknyta till de tankar som min uppsats började ur. Att vi är sexuella varelser var något som Sigmund Freud brukade diskutera under sina seminarier och i sina böcker om sexuell (o)hälsa. Det Freud menade var att begäret är något som föreligger inom människan, därför är människan en begärsvarelse.⁹⁹ Men hur sexuellt begär riktas och kommer till uttryck, beror på hur normer och regler som föreligger och bestämmer människors socialisering.¹⁰⁰ Sexuell orientering uppstår därför i intra-aktionen mellan människan och regler och normer. Sara Ahmed menar att människan orienteras efter hur sexualitet (i betydelse sexuellt begär) är reglerat och normerat inom diskursen.¹⁰¹ Att vissa diskurser är ordnade efter tolkningen där heterosexuellt begär är den ”rätta” begärsriktningen, gör att den sexuella orienteringen kan ses som en effekt av att sexuellt begär tolkas som heterosexuellt begär, och således blir det endast heterosexuellt begär som erkänns av diskursen.¹⁰²

Att undersöka hur sexuellt begär konstrueras genom talet av fem respondenter som undervisar i sex- och samlevnad grundas i viljan att diskutera hur människor som aktivt arbetar med sexualitet själva resonerar om sexuellt begär. Respondenterna menade att sexuellt begär finns medfött, och queert i sitt grundtillstånd. Men hur sexuellt begär tillåts, ges möjlighet till att komma till uttryck, menade en del berodde till en viss del på biologiska aspekter, hur DNA-ritningarna var sammansatta. Men den största delen, som alla respondenter ställde sig bakom, var att meningsskapande om sexualitet regleras och normeras genom diskurser.

⁹⁹ Freud 1979, s.260-261.

¹⁰⁰ Freud 1983, s.41-42 och 73.

¹⁰¹ Ahmed 2006, s.112-113.

¹⁰² Ibid, s.129-130.

Med den insikten var det intressant att diskutera hur sexuellt begär normaliserades. Flera av respondenterna menade att det var regler och normer, uttryckt som den heterosexuella matrisen, som bestämde begärsriktningen, det vill säga den sexuella orienteringen. Med den kunskapen blev sexuellt begär i denna undersökning kopplade till regler och normer inom den heterosexuella matrisen. Med det resonemanget finns det i denna uppsats alltså belägg för att sexuellt begär riktas på grund av hur den hegemoniska interventionen tolkar begärsrelationer. Så visst är människan begärsvarelser, men begäret är artikulerat till en begärsriktning.

Med ovanstående vill jag samstämma med Freud att människan är begärsvarelser. Men människan är inte ovillkorligt begärsvarelser, utan sexuellt begär regleras av regler och normer som föreligger i diskursen. Därmed finns artikulationen om sexuellt begär alltid närvarande när begär konstitueras. Därför bör diskursen alltid präglas av antagonistiska artikulationer.¹⁰³ Om man, som respondenterna, arbetar med undervisning i sex- och samlevnad, bör talet vara präglad av queert begär.¹⁰⁴ På så sätt uppträder diskussioner om begärsriktningar som förhindrar hegemonisk intervention.

3.2 Vidareutveckling av uppsatsämnet och källkritik

Genom uppsatsen har jag analyserat respondenternas tal om sexualitet. Att sexualitet är något som samkonstitueras med andra variabler var något jag tog upp i kapiteldelen *Avgränsningar och reflexivitet*. En vidareutveckling av denna uppsats skulle vara att gå djupare in på och diskutera den komplexa verkligheten där olika variabler som ålder, kultur, etnicitet, etcetera samkonstitueras. I en sådan undersökning skulle jag kanske kunna komma närmare olika artikulationer om sexualitet.

I mitt möte med respondenterna som kommer från andra vetenskapliga fält uppstod det ibland glapp mellan hur frågorna jag ställde, tolkades och besvarades. Petra som socionom var närmast mitt eget tänkesätt, medan lärarna i egenskap av naturvetenskapligt skolade personer var längre bort. Eftersom jag är obevandrad inom det naturvetenskapliga fältet blev det ibland svårt för mig att förstå lärarnas resonemang. Jag skulle därför önska att det

¹⁰³ Laclau och Mouffe 2008, s.197-198.

¹⁰⁴ Ahmed 2006, s.179.

genusvetenskapliga fältet också behandlade naturvetenskapliga perspektiv på kön/genus och sexualitet i en större utsträckning än vad som görs nu.

3.3 Obligatorisk sex- och samlevnadsutbildning

Genomgående i uppsatsen har det diskuterats hur normer och regler påverkar den sexuella orienteringen. Respondenterna menade att man bör vara medveten om dessa normer och regler i sitt tal om sexualitet. För att kunna motverka att normer och regler ständigt reproduceras, måste det ske en förändring i föreställningarna om sexualitet. Detta kan göras genom diskussioner och utbildning.

Under intervjuerna berättade alla lärare att de inte hade haft någon obligatorisk utbildning i sex- och samlevnad.¹⁰⁵ Det anser jag bör bli obligatoriskt, och inte bara i naturvetenskap, utan i alla ämnesområden. Genom respondenternas tal om sexualitet, blev det tydligt att sexualitet intra-agerar med sociala och biologiska faktorer. Därför borde det rimligen vara så att alla lärarutbildningar innehåller utbildningsmoment om sex- och samlevnad, och präglas av genusperspektiv. Det skulle därför vara intressant att gå vidare med att undersöka hur lärarprogrammen tar upp genusperspektiv på sex- och samlevnadsutbildningen.

3.4 Tack

Jag vill tacka respondenterna som deltog med sina mycket intressanta resonemang om sexualitet, som gjorde att jag kunde skriva denna uppsats. Jag hoppas att ni fann den läsvärd och era egna tankar, liksom mina, fortsätter att fördjupa sig i detta intressanta ämnesområde. Jag vill också tacka min handledare Berit Larsson som vägledde mig genom denna uppsats.

¹⁰⁵ Skolverket, kursplan för biologi:
<http://www.skolverket.se/sb/d/2386/a/16138/func/kursplan/id/3879/titleId/BI1010%20-%20Biologi>, hämtat: 3-1-2011.

4. Litteraturförteckning

4.1 Tryckta källor

Ahmed, Sara, *Queer Phenomenology – orientations, objects, others*, Durham: Duke University Press, 2006.

- ”Vithetens fenomenologi” i *Tidskrift för Genusvetenskap*, nr 1-2, Malmö: Tidskrift för genusvetenskap, s. 47-69, 2010 [2007].

Ambjörnsson, Fanny, *I en klass för sig – genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*, Stockholm: Ordfront, 2008.

Beauvoir, Simone de, *Det andra könet*, Stockholm: Norstedts pocket, 2006 [1949].

Butler, Judith, *Genus Ogjort – kropp, begär och möjlig existens*, Stockholm Norstedts Akademiska, 2006 [2004].

- *Genustrubbel – feminism och identitetens subversion*, Göteborg: Daidalos, 2007 [1990].

Carbin, Maria och Tornhill, Sofie, ”Intersektionalitet – ett oanvändbart begrepp?” i *Kvinnovetenskaplig tidskrift*- ”Heder och rätt”, nr. 3.04, Göteborg: Kvinnovetenskaplig tidskrift, s.111-114, 2004.

de los Reyes, Paulina, Molina, Irene och Mulinari, Diana, ”Intersektionalitet som teoretisk ram vs. mångfaldsperspektivets tomma retorik” i *Kvinnovetenskaplig tidskrift*- ”Genus och Gud”, nr. 3-4.03, Göteborg: Kvinnovetenskaplig tidskrift, s.159-162, 2003.

Esaiasson, Peter m.fl., *Metodpraktikan – konsten att studera samhälle, individ och marknad*, Stockholm: Norstedts juridik, 2007.

Fhanér, Stig, *Psykoanalytiskt lexikon*, Stockholm: Norstedt, 1989.

Foucault, Michel, *Diskursens ordning*, Stockholm: Symposion, 1993 [1971].

- *Sexualitetens historia*, ”band 1 – viljan att veta”, Göteborg: Daidalos, 2002 [1976].

Freud, Sigmund, *Orientering i psykoanalysen*, Stockholm: Natur och Kultur, 1979 [1917].

- *Vi vantrivs i kulturen*, Stockholm: Röda rummet, 1983 [1930].

- *Samlade skrifter 5 – Sexualiteten*, Stockholm: Natur och kultur, 2002.

Howarth, David, *Diskurs*, Malmö: Liber, 2007 [2000].

Kvale, Steinar, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur, 1997.

Laclau, Ernesto och Mouffe, Chantal, *Hegemoni och den socialistiska strategin*, Göteborg/Stockholm: Gläntan produktion/Vertigo förlag, 2008 [1985].

Larsson, Berit, *Ett delat rum – agonistisk feminism och folklig mobilisering, exemplet Kvinnofolkhögskolan*, Göteborg: Makadam, 2010.

Lundgren, Anna Sofia, *Tre år i g – perspektiv på kropp och kön i skolan*, Stockholm: Symposis, 2000.

Lykke, Nina, ”Intersektionalitet – ett användbart begrepp för genusforskning” i *Kvinnovetenskaplig tidskrift*-”Gränser”, nr.1.03, Göteborg: Kvinnovetenskaplig tidskrift, s.47-56, 2003.

- ”Mångfalds feminism inte detsamma som trendig politik” i *Kvinnovetenskaplig tidskrift*-”Genus och Gud”, nr. 3-4.03, Göteborg: Kvinnovetenskaplig tidskrift, s.162-164, 2003.

- ”Nya perspektiv på intersektionalitet: Problem och möjligheter” i *Kvinnovetenskaplig tidskrift*-”Intersektionalitet”, nr. 2-3.05, Göteborg: Kvinnovetenskaplig tidskrift, s.7-17, 2005.

- *Genusforskning; en guide till feministisk teori, metodologi och skrift*, Stockholm: Liber, 2009 [2008].

Rich, Adrienne, ”Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence”, i *Signs*, ”Women: Sex and Sexuality”, vol. 5, no. 4, Chicago: University of Chicago, s. 631-660, 1980.

Skeggs, Beverly, *Att bli respektabel. Konstruktioner av klass och kön*, Göteborg: Daidalos, 2000 [1997].

Winther Jørgensen, Marianne och Phillips, Louise, *Diskursanalys – som teori och metod*, Lund: Studentlitteratur, 2000 [1999].

Wittig, Monique, *The straight mind and other essays*, Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf, 1992.

4.1 Otryckta källor

Intervjuerna: Ljudinspelningar och det transkriberade materialet finns hos Amanda Lönnstig fram tills 2011-01-19.

Omslagsbild av Ulf Frödin, finns på omslaget till Sigmund Freud, *Vi vantrivs i kulturen*, Stockholm: Röda rummet, 1983 [1930].

Preventions- och utvecklingsenheten (PrevU), Göteborg- Social resursförvaltningen, information: <http://www.goteborg.se/wps/portal/preventionsochutvecklingsenheten>, hämtat: 2010-11-18.

Preventions- och utvecklingsenheten (PrevU), Göteborgs stad - Social resursförvaltning, kurskatalog:<http://www.goteborg.se/wps/wcm/connect/a04ea30042184fa4a858ab6f1cf2ff43/Katalog+ht+2010.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=a04ea30042184fa4a858ab6f1cf2ff43>, hämtat: 2010-11-18.

Skolverket, kursplan för biologi:

<http://www.skolverket.se/sb/d/2386/a/16138/func/kursplan/id/3879/titleId/BI1010%20-%20Biologi>, hämtat: 3-1-2011.

5. Bilagor

5.1 Bilaga: Samtalsfrågor till lärarna

Om undervisningen

- Vilket/vilka ämnen undervisar du i?
- Har du någon speciell utbildning för sexualundervisning, ex. sexologi, genusvetenskap, något annat? Hur var den utbildningen anpassad till ämnet i så fall? Tycker du att en speciell utbildning behövs?
- Vad kallar du sex- och samlevnadsundervisningen för?
- Måste alla elever delta i undervisningen? Vad är det som kan påverka att de inte deltar? Hur hanterar du den situationen?
- Hur länge har du undervisat i sex- och samlevnad? Kan du se någon diskussionsförändring över tiden? Vad i så fall?
- Har du könsuppdelad undervisning i sex- och samlevnad? I så fall varför?
- Vad fokuserar du på att lära ut under sex- och samlevnadsundervisningen? Varför är det ett viktigt ämnesområde?

Sexualitet begrepp

- Vad tänker du när du hör begreppet sexualitet?
- Hur skulle du vilja definiera sexualitet?
- Skulle du vilja placera sexualitet som något biologiskt givet eller socialt konstruerat eller kanske ett mellanting? Varför, hur motiverar du ditt val?
- Vad tänker du spelar in när sexualitet definieras?
- Brukar du diskutera vad begreppet sexualitet kan betyda under undervisningen? Hur diskuterar ni då? Om inte, varför inte?

Sexuella läggningar

- Vad tänker du när du hör ordet sexuella läggningar?
- Hur skulle du vilja definiera sexuella läggningar? Eller vill du använda en annan term, varför denna term istället?
- Diskuterar ni olika sexualiteter under undervisningen? Hur diskuterar ni då? Vad är ditt mål att lära ut då? Hur brukar diskussionerna gå? Vilka sexualiteter diskuteras då?
- Är det viktigt att diskutera olika sexualiteter under sex- och samlevnadsundervisningen? Varför?

- Finns det sexualiteter som ni lägger större fokus på att diskutera under undervisningen? Vilka då? Och varför behöver dessa sexualiteter större utrymme för diskussion?
- Ser du sexualiteter som något som är beständigt, det vill säga är vi hetero-, homo- bi-, transsexuella etcetera, eller är det något som är föränderligt med tiden?

Andra variabler

- Är termen heteronormativitet bekant för dig? I så fall, hur tas detta i så fall upp i undervisningen?
- På vilket sätt spelar religion, kulturtraditioner, kön, etcetera in i sex- och samlevnadsundervisningen? Hur tar du hänsyn till den betydelsen under undervisningen?

Avslutningsvis...

- Ser du något behov där sex- och samlevnadsundervisningen behöver utvecklas?
- Är det något du vill ta upp och diskutera som du tycker är viktigt för ämnet och som jag har missat?

5.2 Bilaga: Samtalsfrågor till utbildningskonsulten PrevU

Om PrevU

- Vad har du för utbildning?
- Vad går PrevUs arbete ut på?
- Varför startades nätverket för sexualkunskap? Såg ni någon brist? Vad för brist i så fall?
- Vad är det ni tar upp i nätverket när det kommer till sexualkunskap?
- Kan man se någon gemensam tendens hos de som kommer och deltar i ert nätverk för sexualkunskap?

Sexualitet begrepp

- Vad tänker du när du hör begreppet sexualitet?
- Hur skulle du vilja definiera sexualitet?
- Skulle du vilja placera sexualitet som något biologiskt givet eller socialt konstruerat eller kanske ett mellanting? Varför, hur motiverar du ditt val?
- Vad tänker du spelar in när sexualitet definieras?
- Brukar du diskutera vad begreppet sexualitet kan betyda under kurser? Hur diskuterar ni då? Om inte, varför inte?

Sexuella läggningar

- Vad tänker du när du hör ordet sexuella läggningar?
- Hur skulle du vilja definiera sexuella läggningar? Eller vill du använda en annan term, varför denna term istället? Varför inte en annan term?
- Diskuterar ni olika sexualiteter under föreläsningar/kurser? Hur diskuterar ni då?
- Är det viktigt att diskutera olika sexualiteter under sex- och samlevnadsundervisningen? Varför?
- Finns det sexualiteter som ni lägger större fokus på att diskutera under undervisningen? Vilka då? Och varför behöver dessa sexualiteter större utrymme för diskussion?
- Ser du sexualiteter som något som är beständigt, det vill säga är vi hetero-, homo- bi-, transsexuella etcetera, eller är det något som är föränderligt med tiden?

Avslutningsvis...

- Är det något du vill ta upp och diskutera som du tycker är viktigt för ämnet och som jag har missat?

Vi är sexuella varelser! – Hur bestämmer talet om sexualitet den sexuella orienteringen? En intervjustudie om talet om sexualitet.

Med samhället finns det så mycket värderingar som styr vad det sexuella är, för att därför kunna tala om något som sexualitet, tycker jag, att man måste tala om de könsroller, traditioner och kulturella disciplineringar som styr sexualiteten. /.../ Det är ju svårt att vara nollställd i sexualiteten eftersom det är ett inlärt och könsbundet beteende.

Yasmin, lärare

Genom denna uppsats följs Sigmund Freuds påstående att människan är begärsvarelser. Men med normer och regler som föreligger i diskursen, hur kan sexuellt begär orienteras?

Med kvalitativa intervjuer med fyra högstadielärare och en utbildningskonsulent som undervisar i sex- och samlevnad undersöker Amanda Lönnstig hur deras tal om sexualitet konstrueras, reproduceras och utmanar sexuell orientering. Med hjälp av psykoanalys, diskursteori och queerteoretisk fenomenologi, vill Lönnstig föra en diskussion om hur normer och regler är bestämmande för respondenternas tal om sexualitet.

